Надвиничний С.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ В РИНКОВИХ УМОВАХ

Сучасні трансформаційні процеси в господарському комплексі держави, і зокрема в сільському господарстві, зумовлюють, насамперед, виникнення інноваційних шляхів розвитку економічних відносин, які в теперішніх умовах набувають нових властивостей, вимагають формування сучасних підходів та вирішення кардинально відмінних від попередніх завдань. Це вимагає дослідження нового вектору сучасних проблем та виділення пріоритетів розвитку сільськогосподарського виробництва в умовах, що диктує сьогодення.

Окреслене коло питань досліджують багато вітчизняних науковців, серед яких В. Андрійчук, С. Дорогунцов, М. Долішній, Б. Данилишин, А. Лисенький, В. Месель-Веселяк, П. Саблук, Л. Чернюк та інші. Проте, незважаючи на отримані ними результати досліджень, залишається ще досить багато аспектів, що потребують більш детального висвітлення.

На даному етапі розвитку провідним завданням аграрної політики України є створення висококонкурентного аграрного виробництва та забезпечення продовольчої безпеки держави [3]. За останні 10 років сільське господарство держави пережило досить складні часи. Насамперед, відбулося зниження соціального рівня сільського населення та значне скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції і поголів'я худоби більш як в два рази, що спричинено як несприятливою фінансовою політикою так і зволіканням зі створенням нових сільськогосподарських структур, порушення інтеграційних міжгалузевих зв'язків [1]. Та хоча у цей час не спостерігається чітка стратегічна орієнтація реформ в аграрному секторі України, проте зміни в сільському господарстві в період 2000-2004 роки свідчать про наявність певних позитивних тенденцій. Так, виробництво валової продукції сільського господарства в цілому по країні зросло у 2003 році на 8,9 %, а у 2004 році – біля 20 % проти 1999 року. Слід також відзначити підвищення споживчого попиту, розширення кредитування, наявність оборотних коштів у сільськогосподарських підприємств, зменшення заборгованості та покращення забезпечення матеріально-технічними ресурсами. Незважаючи на відмічені позитивні зрушення в галузі, мали місце чинники, що носили тимчасовий характер. Зокрема, це виключно хороші погодні умови в 2001 році, списання заборгованостей колишніх колгоспів, значне скорочення оподаткування сільського господарства, стрімке знецінення гривні в кінці 90-х. Враховуючи такі дані, можна констатувати той факт, що існуючі тенденції є нестійкими, реформування сільського господарства не завершене повністю, і це вимагає більш глибокого науково-теоретичного обґрунтування.

Проаналізувавши сучасний рівень врожайності та продуктивності, а також використання інвестицій в сільське господарство виявилось, що хоча вони й зростають, та все ж залишаються доволі низькими у порівнянні з провідними країнами Євросоюзу, що свідчить про наявність потенціалу для подальшого розвитку агропромислового виробництва України. Так за січень – березень 2005 року обсяг продукції сільського господарства в усіх категоріях підприємств у фактичних цінах становив за розрахунками, 6,5 млн. грн., проти відповідного періоду 2004 р. виробництво зросло на 3,9%, в т. ч. у сільськогосподарських підприємствах – на 17,6 %, але скоротилося в господарствах населення – на 2,3%.

Водночас сільськогосподарське виробництво має цілу низку невирішених проблем, зокрема:

– *недосконалий механізм державного впливу* на агропродовольчий комплекс. Насамперед, мова йде про вплив державної регіональної політики (цінової, інвестиційної, кредитування, заставна закупівля продукції тощо), а не про керівництво з боку держави;

– *не проводиться робота* над збереженням генетичних ресурсів. Виходячи з цього можна спрогнозувати подальший спад виробництва в галузі та її збитковість. Світова практика показує, що доцільно вирощувати зернові лише тоді, коли врожайність більша 40 ц/га. У країнах з розвинутим сільським господарством вона становить 80-100 ц/га.

– сьогодні при аналізі результатів сільськогосподарського виробництва основна увага звертається на середні показники роботи виробників сільськогосподарської продукції, проте орієнтація на середньостатистичне підприємство призводить до *неефективного використання* бюджетних коштів.

– досі *не визначено оптимальні розміри* сільськогосподарських підприємств. Не вигідно працювати на малих площах, а найефективніші форми господарювання мають поєднувати в собі виробництво, зберігання, переробку продукції та її реалізацію. Малі господарства є консервативними до науково-технічного прогресу та сучасної організації бізнесу.

– *відсутня система управління* ризиками фінансових втрат від форсмажорних обставин (стихійні лиха, епідемії тощо). Так, у Євросоюзі сільськогосподарське виробництво має дві форми дотацій та існує дві форми підтримки товаровиробника. При першій спочатку виплачується відповідна сума з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь для підтримання їх у належному стані, а друга – дотується виробництво сільськогосподарської продукції.

– *відсутність реформування* у сільській соціальній сфері. Тут переважають процеси депопуляції, міграційний відплив сільської молоді, низька мотивація до праці.

Ще одна проблема, без вирішення якої важко вивести сільське господарство з кризи – виробництво сільськогосподарської техніки, адже машино-тракторний парк дуже застарів і через кілька років стане зовсім непридатний для експлуатації, а закордонна техніка надто дорога.

Проте найгостріша проблема – забезпечення фінансових потреб АПК, до кінця не розроблений механізм земельного іпотечного кредитування. За оцінками експертів потреби сільськогосподарських підприємств в оборотних коштах щороку сягають біля 13 млрд. грн. кредитних ресурсів. Потреба у довгострокових кредитах покривається лише на 2 %. З 1992 по 2002 роки в АПК залучено 930 млн. доларів прямих іноземних інвестицій, з яких лише 10% – вкладено у сільське господарство.

Сьогодні перед державою постає завдання створення максимально сприятливих умов для становлення ринкових відносин в сільськогосподарському секторі, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішньому та внутрішньому ринках, створення цивілізованих умов для проживання в сільській місцевості. На основі проведеного дослідження виділимо наступні пріоритети розвитку сільськогосподарського виробництва на сучасному етапі. *Перше* – стимулювання наукових досліджень і розвитку інформаційних технологій, їх впровадження в практику, інтелектуальне та кадрове забезпечення сільського господарства, розвиток селекції та насінництва сільськогосподарських культур та селекційно-племінної справи у тваринництві, використання передового світового досвіду.

Друге – важливим залишається формування ефективного економічного механізму господарювання, збереження сприятливого оподаткування АПК, забезпечення фінансовими та кредитними ресурсами потреб сільськогосподарських виробників середніми довгостроковими кредитами, використання лізингу сільськогосподарської техніки та обладнання для переробки сільськогосподарської продукції, забезпечення гарантій інвесторам сільського господарства управління власними ризиками, здійснення протекціоністської підтримки стратегічного виробництва, яке не має належної конкурентоспроможності на світовому ринку.

Третє – вирішення соціальних проблем села та покращення соціальної інфраструктури, забезпечення соціальної справедливості та законності стосовно використання прав власниками земель, стимулювання соціально-економічного розвитку сільської місцевості, прискорення системного відродження сіл та інших сільських поселень, диверсифікації виробництва з метою створення нових робочих місць і розвитку самозайнятості сільського населення.

Четверте – приведення у відповідність до міжнародних національні стандарти якості сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, сприяти формуванню ринкових інститутів і інфраструктури, зокрема, системи складських розписок, бірж, страхування ризиків у сільськогосподарському виробництві, створенню саморегульованих організацій в аграрному секторі, формування прозорого та високоліквідного конкурентного середовища для сільгоспвиробників, де основним активом є земля, інші засоби господарювання та продукція, що виробляється в галузі.

П'яте – завершити приватизацію в агропромисловому секторі, скоротити в ньому кількість державних підприємств і організацій, сприяти розвитку малого та середнього бізнесу.

Шосте – забезпечити раціональне використання земель, їх охорону, дотримання заходів екологічної безпеки, оптимізації структури сільськогосподарських угідь, відновлення меліоративних заходів, освоєння новітніх ресурсозберігаючих технологій виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції та охорони навколишнього середовища.

Результатом реалізації вищезазначених шляхів розвитку сільськогосподарського виробництва прогнозується зростання врожайності у рослинництві та продуктивності у тваринництві, збільшення обсягів експорту, зменшення частки імпорту, і як наслідок цього – забезпечення продовольчої та економічної безпеки держави. При визначенні сучасних пріоритетів розвитку сільського господарства слід розробити таку стратегію, яка б враховувала всі помилки та проблеми, які виникли в цей період.

Література:

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств / Підручник. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.

2. Дорогунцов С. І., Лисецький А. С. Сільське господарство і ринок продовольства: проблеми розвитку і розміщення. – К.: Віпол, 1997. – 109 с.

3. Лукінов І. І. Продовольча безпека та її гострота у світовому вимірі // Економіка АПК. – 2001. – № 4. – С. 33-36.

4. Стратегічні напрями розвитку агропромислового комплексу України. За редакцією Саблука П. Т., Месель-Веселяка В. Я. – Київ, 2003. – С. 45-94.